

ATT BRYTA MOT KONVERSATIONSNORMER I UNDERSÖKNINGAR: BETYDER UPP OCH VÄNSTER BRA ÄVEN PÅ SVENSKA?

Sebastian Lundmark, Freja Wessman, och Felix Cassel

SOM-institutet

Göteborgs universitet

SOM-institutets
Notes on Survey
Methodology

Konversationsnormer i frågeundersökningar

Respondenter ser på frågeundersökningar som en konversation mellan den som ställer frågor och den som svarar.

Detta oavsett om frågorna ställs ansikte-mot-ansikte, hörs över telefon, eller läses på ett papper eller en skärm.

Konversationer förväntas följa konversationsnormer och praxis.

Exempel på konversationsnormer

Inte ställa samma fråga flera gånger

Inte ställa frågor man redan diskvalificerat sig för (exempelvis frågor om ens barn efter att man berättat att man inte har barn)

Att alla frågeställaren endast ställer frågor den faktiskt vill ha svar på

All information frågeställaren ger är relevant för förstå frågans intention:

Hur frågorna framförs (på papper, skärmar, eller genom intoneringar) är avsiktligt från frågeställaren

Hypoteser om konversationsnormer

Mitten betyder Typiskt: Mittenalternativ tolkas som det mest typiska.

Nära betyder Relaterat: Frågor och svarsalternativ som ligger fysiskt nära varandra förväntas vara mer relaterade än alternativ längre ifrån.

Lika betyder Nära: Frågor och svarsalternativ som presenteras visuellt lika uppfattas som närmare än visuellt olika frågor och svarsalternativ.

Upp betyder Bra: Positiva och bra saker placeras högt upp (både fysiskt på skärmen/pappret och i listor).

Upp betyder Bra (Up Means Good)

Respondenter förväntar det mest positiva eller det högsta värdet högst upp:

Mycket positivt

Ganska positivt

Varken positivt eller negativt

Ganska negativt

Mycket negativt

Tourangeau et al. (2004) och (2013) har funnit stöd för normen

Denna förväntning kan bero på en kulturell norm, exempelvis att himlen och tummen upp symboliserar ”upp/bra”, medan helvetet och tummen ner symboliserar ”ner/dåligt”

Vänster betyder Bra?

En annan möjlig heuristik är "Vänster betyder Bra" ("Left means good")

Den mest positiva formuleringen eller det högsta värdet förväntas stå till vänster

Denna förväntning kan bero på att alternativet till vänster ofta läses först i västerländska språk och därför också förväntas vara det mest positiva

Urval

4 000 deltagare från Swedish Citizen Panel (SCP).

SCP är en icke-kommersiell onlinepanel vid Göteborgs universitet med 75 000 aktiva deltagare.

SCP rekryterar både genom sannolikhets- och icke-sannolikhetsurval.

Deltagarna drogs från den icke-sannolikhetsbaserade delen av panelen och förstratifierades efter ålder/kön/utbildning.

2 250 (56 %) besvarade mer än 80 % av frågeformuläret.

Hypoteser

Om upp betyder bra och vänster betyder bra bör respondenter:

Svara snabbare när svarsalternativen följer normen

Avge data med högre kvalitet när normen följs

Föredra när svarsalternativen följer normen

Ge positivare svar när normen följs

Experiment 1

Upp betyder Bra (vertikala svarsalternativ)

Två grupper:

- Vertikal följer normen (positivt högst upp)
- Vertikal bryter normen (positivt längst ner)

Experiment 2

Vänster betyder Bra (horisontella svarsalternativ)

Två grupper:

- Horisontell följer normen (positivt till vänster)
- Horisontell bryter normen (positivt till höger)

Exempelfråga – Upp betyder Bra

En del städer ligger långt norrut i Sverige medan andra städer ligger långt söderut.

På en skala från långt norrut till långt söderut, vart skulle du placera Malmö?

Följer normen

Långt norrut

Något norrut

Lika långt norrut som söderut

Något söderut

Långt söderut

Bryter normen

Långt söderut

Något söderut

Lika långt söderut som norrut

Något norrut

Långt norrut

Malmö

Exempelfråga – Vänster betyder Bra

En del personer är högerhänta, andra är vänsterhänta medan andra är lika mycket höger-
som vänsterhänta.

På en skala från mycket högerhänt till mycket vänsterhänt, vart skulle du placera dig?

Följer normen

Mycket vänsterhänt	Något vänsterhänt	Lika mycket vänsterhänt som högerhänt	Något högerhänt	Mycket högerhänt
-----------------------	----------------------	--	--------------------	---------------------

Bryter normen

Mycket högerhänt	Något högerhänt	Lika mycket högerhänt som vänsterhänt	Något vänsterhänt	Mycket vänsterhänt
---------------------	--------------------	--	----------------------	-----------------------

Politiskt förslag – Upp betyder Bra

Vad är din åsikt om följande förslag? Höj CO2-skatten på bensin.

Följer normen

Mycket bra förslag

Ganska bra förslag

Varken bra eller dåligt förslag

Ganska dåligt förslag

Mycket dåligt förslag

Bryter normen

Mycket dåligt förslag

Ganska dåligt förslag

Varken dåligt eller bra förslag

Ganska bra förslag

Mycket bra förslag

Politiskt förslag – Vänster betyder Bra

Vad är din åsikt om följande förslag? Höj CO2-skatten på bensin.

Följer normen

Mycket bra
förslag

Ganska bra
förslag

Varken bra
eller dåligt
förslag

Ganska
dåligt förslag

Mycket dåligt
förslag

Bryter normen

Mycket dåligt
förslag

Ganska
dåligt förslag

Varken dåligt
eller bra
förslag

Ganska bra
förslag

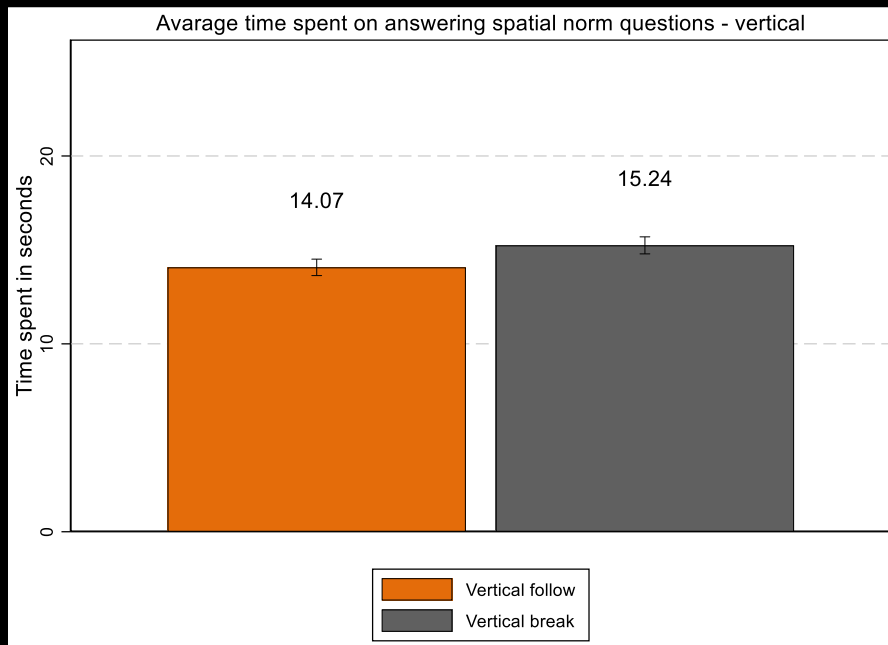
Mycket bra
förslag

Resultat:

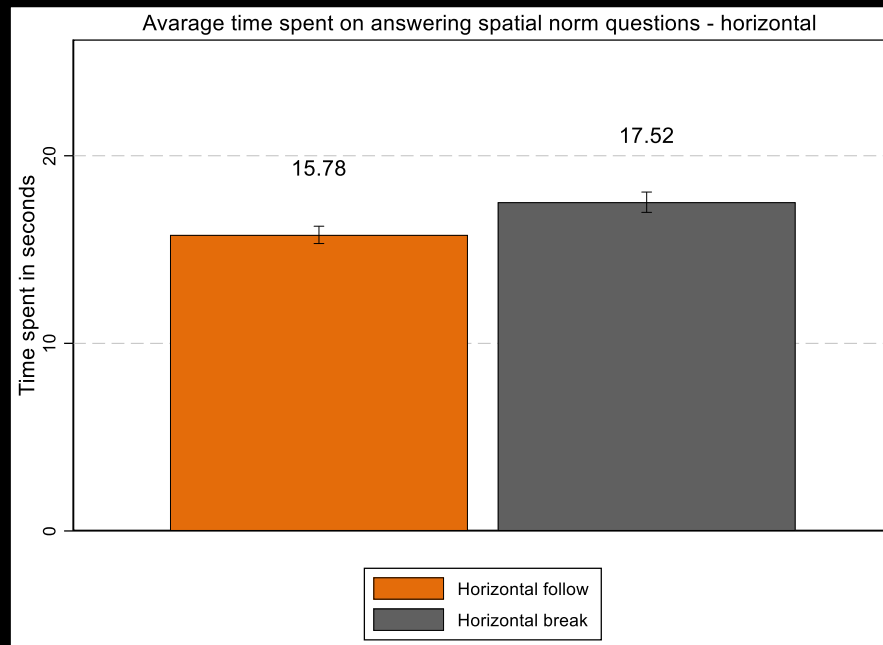
Tid det tog att svara på frågorna

Tidsåtgång för att besvara frågorna

Upp betyder Bra

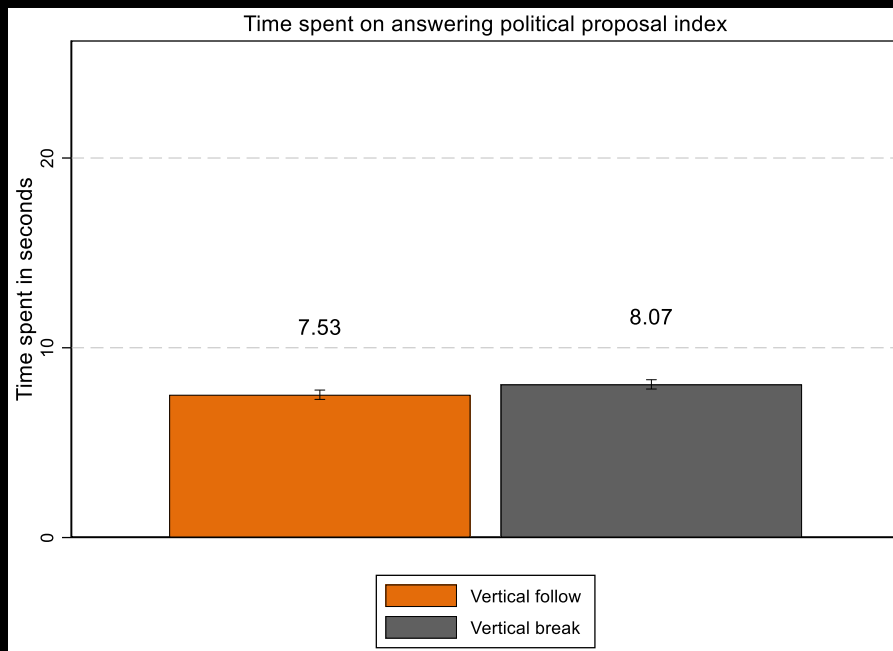

Vänster betyder Bra

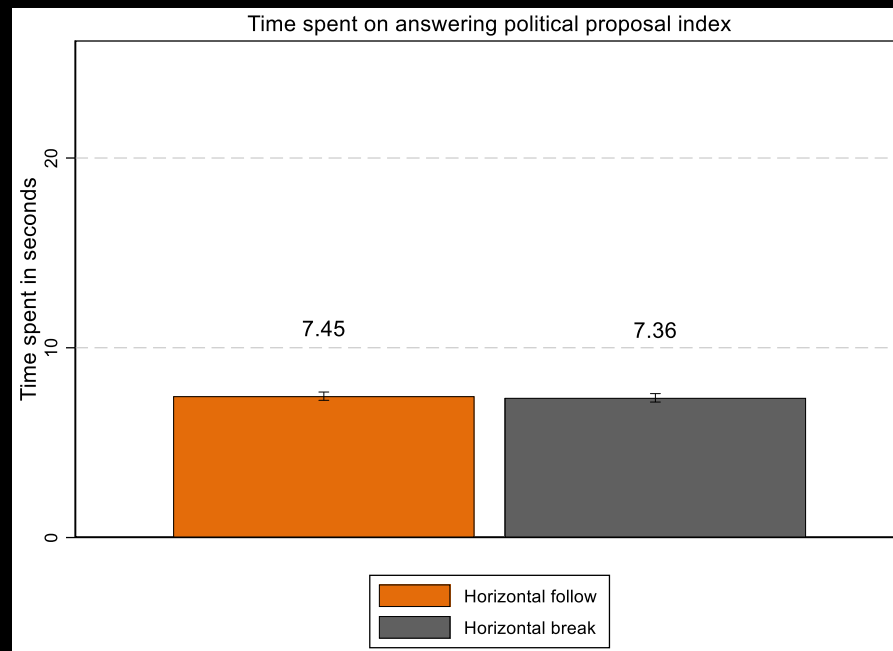

Tidsåtgång för att besvara frågorna

Upp betyder Bra

Vänster betyder Bra

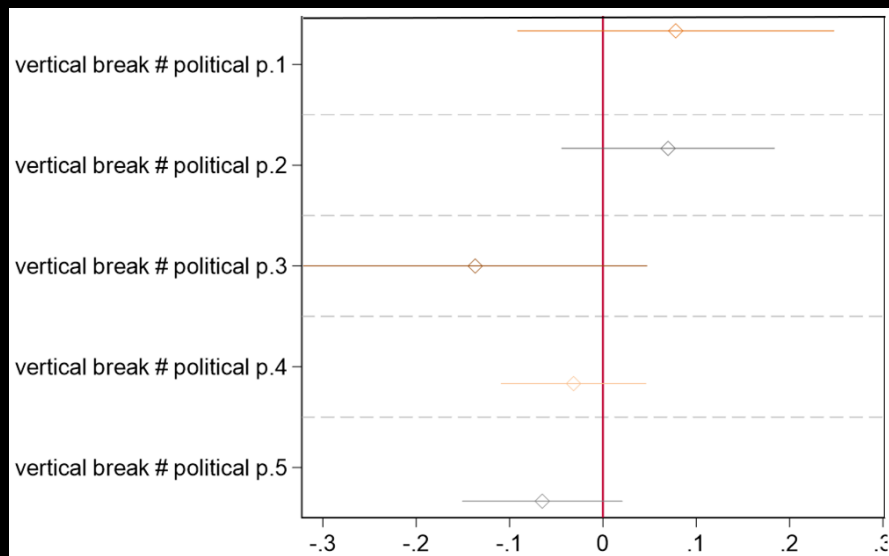

Resultat:

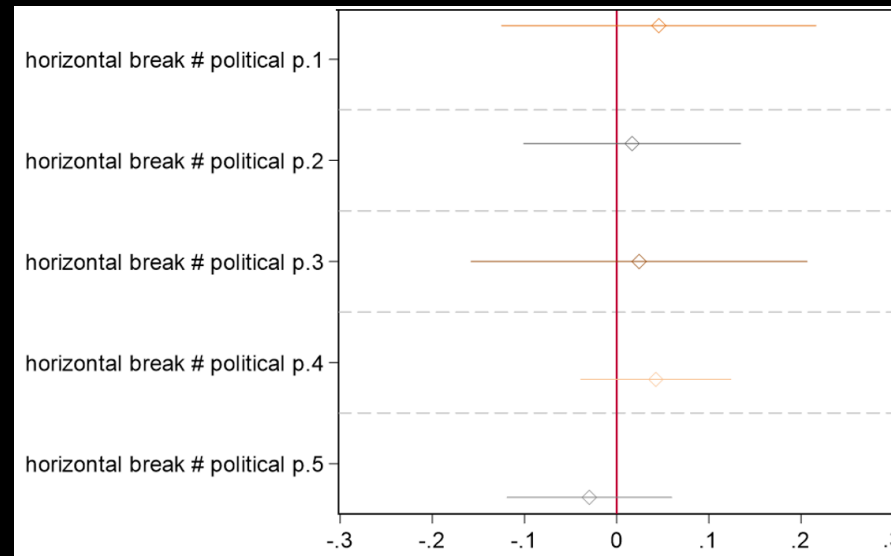
Datakvalitet

Datakvalitet - Validitet

Upp betyder Bra – Concurrent Validity

Vänster betyder Bra – Concurrent Validity

Subjektiv Preferens – Upp betyder Bra

Nedan ser du en bild på två sätt att ordna svarsalternativ på en fråga. Av dessa två sätt att ordna svarsalternativen, föredrar du alternativ A eller alternativ B när du svarar på frågor i enkäter?

Svara på alternativen under bilden.

A

B

☐

Instämmer helt

☐

Instämmer inte alls

☐

Instämmer delvis

☐

Instämmer knappast

☐

Instämmer knappast

☐

Instämmer delvis

☐

Instämmer inte alls

☐

Instämmer helt

Föredrar alternativ A

Föredrar alternativ B

Subjektiv Preferens – Vänster betyder Bra

Nedan ser du en bild på två sätt att ordna svarsalternativ på en fråga. Av dessa två sätt att ordna svarsalternativen, föredrar du alternativ A eller alternativ B när du svarar på frågor i enkäter?

Svara på alternativen under bilden.

A

Instämmer helt

Instämmer delvis

Instämmer knappast

Instämmer inte alls

B

Instämmer inte alls

Instämmer knappast

Instämmer delvis

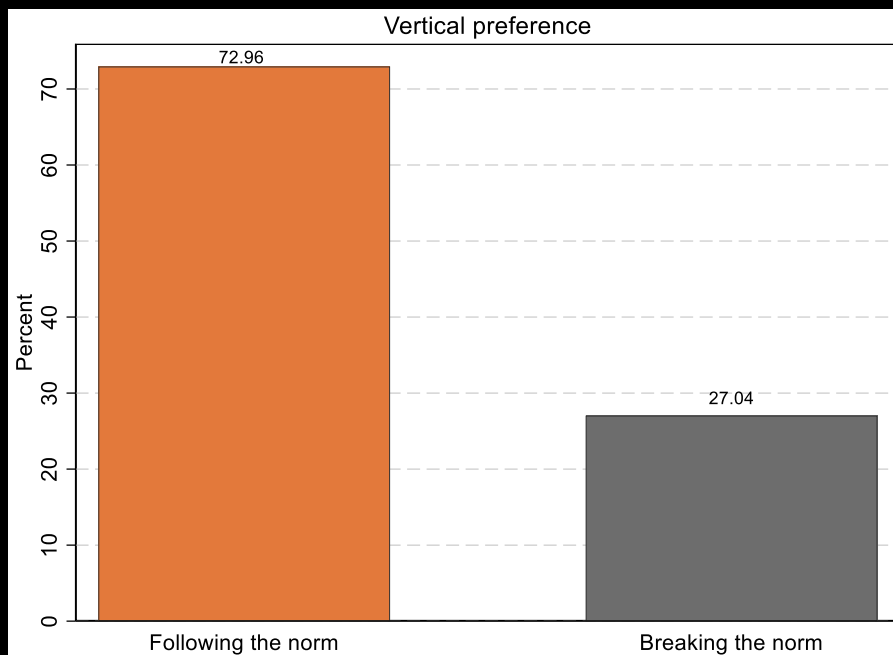
Instämmer helt

Föredrar alternativ A

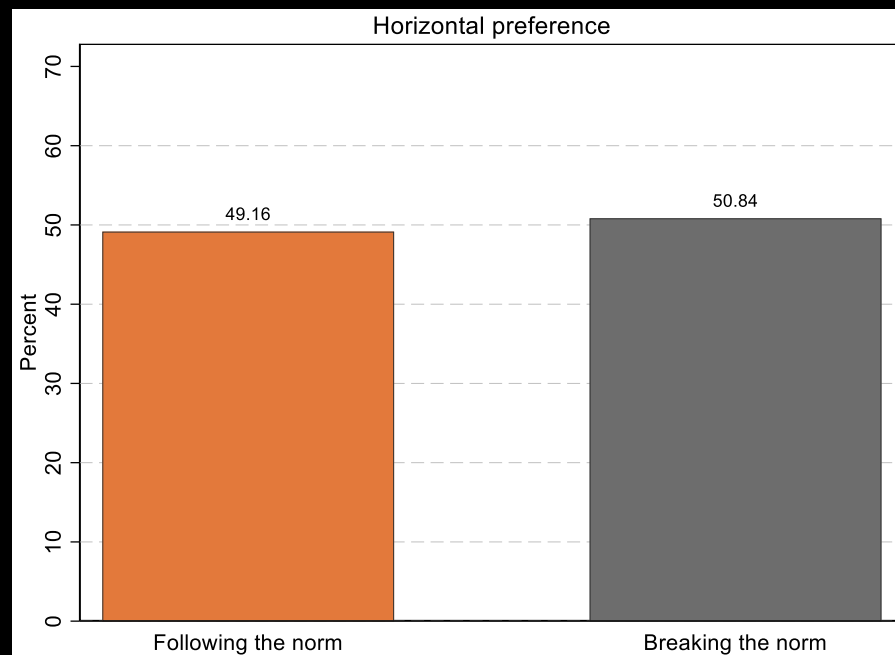
Föredrar alternativ B

Preferenser för Svarsalternativens Ordning

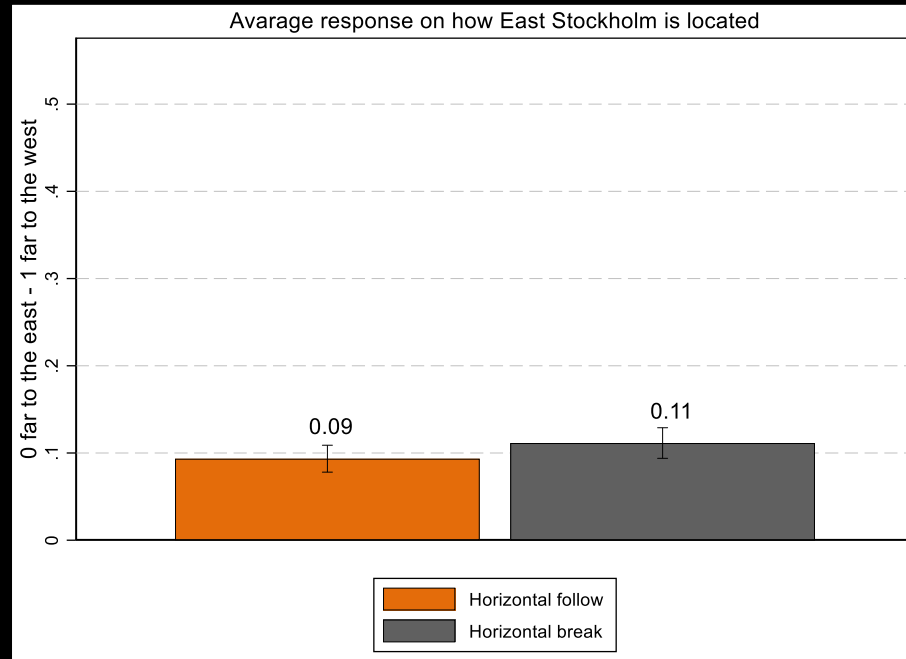
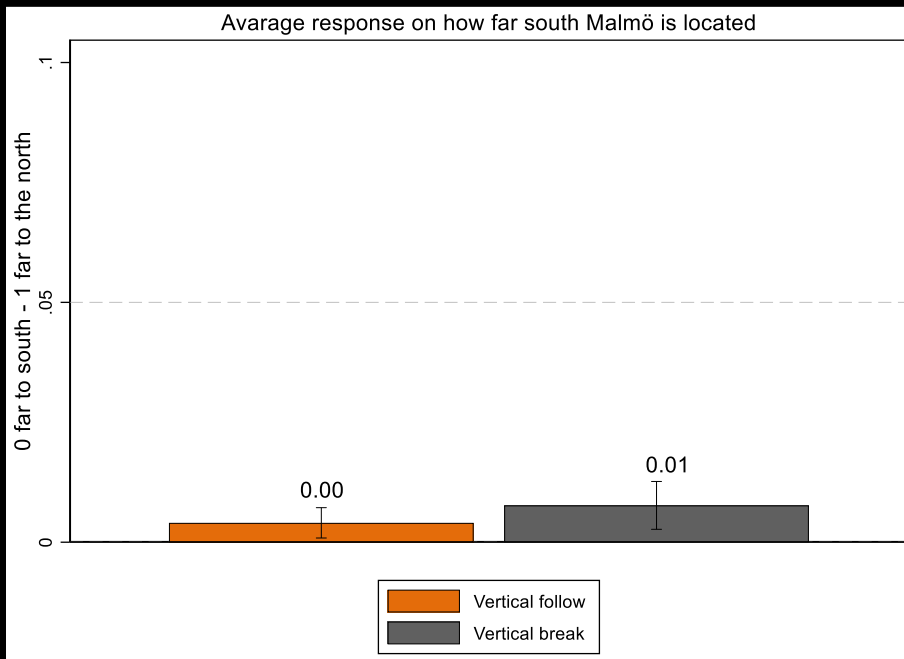
Upp betyder Bra

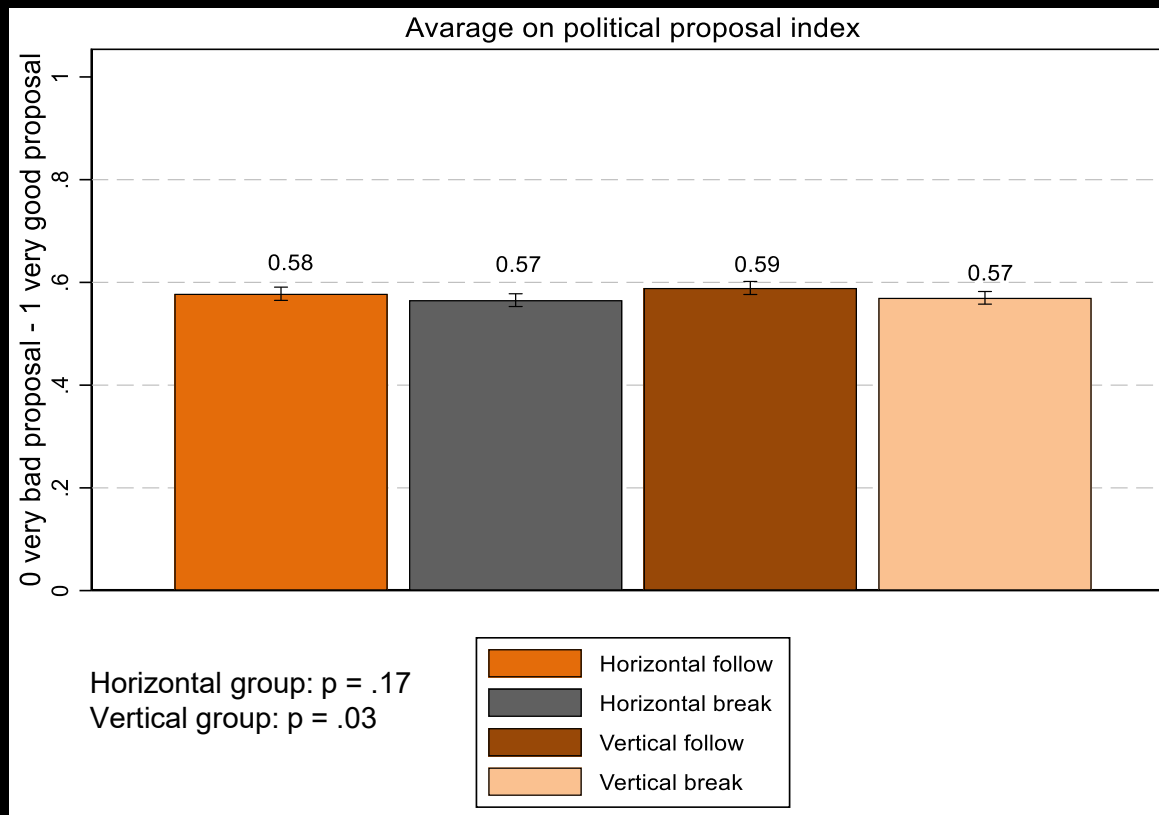
Vänster betyder Bra

Medelvärden

Medelvärden

Robusthetstester

Ingen skillnad i resultat mellan respondenter med låg eller hög utbildning

De som fick normbrytande ordning på svarsalternativen hoppade inte över frågor eller avbröt undersökningen i högre grad än de som fick normföljande ordning

Slutsats

Längre svarstid när Upp och Vänster betyder Bra-normerna bröt spatiala frågor

Endast längre svarstid på politiska attityder när Upp betyder Bra-normen bröts

Subjektiv preferens för Upp betyder Bra, men inte för Vänster betyder Bra

Inga tydliga effekter på datakvalitet, endast något högre medelvärden för Upp betyder Bra

Förslag:

Följ normen för att minska respondentens börda, även om det inte påverkade deras förmåga att ge valida svar

Surveyföreningen, Maj 2026

Att bryta mot konversationsnormer i undersökningar: betyder upp och vänster bra även på svenska?

SOM-institutets
Notes on Survey
Methodology

Sebastian Lundmark
Forskare på SOM-institutet
Göteborgs universitet

Kontakt: sebastian.lundmark@som.gu.se

SOM-institutets
Notes on Survey
Methodology

